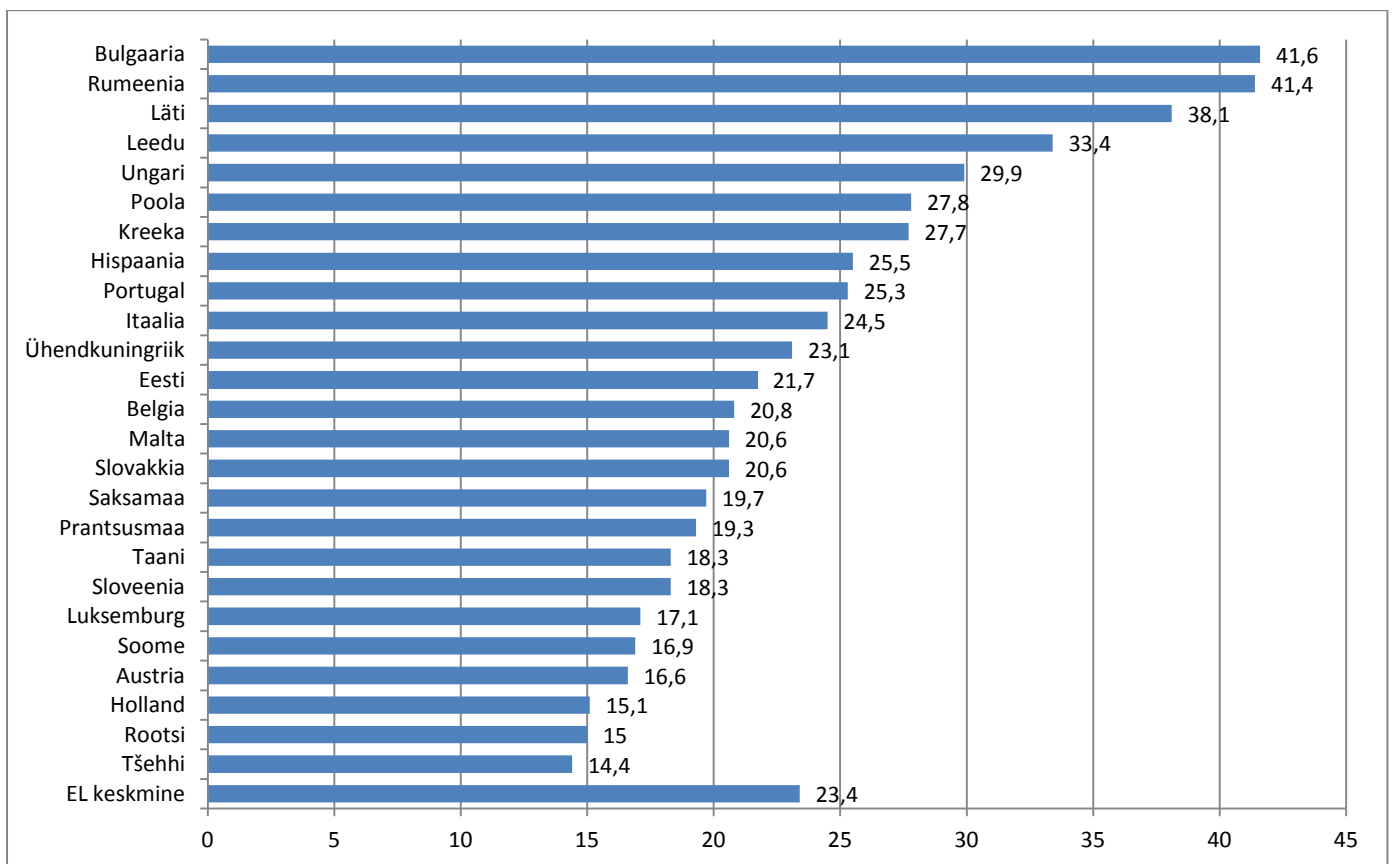

Vaesus Euroopa Liidu riikides

Tihti arvatakse, et Euroopa Liit on rikaste riikide liit ja vaesus on probleemiks peamiselt hiljem liitunud Ida-Euroopa liikmesriikides. Tegelikult on elanikkonna vaesus rohkem või vähem probleem kõigis riikides. Euroopa inimeste elutingimusi käsitleva statistika (EU-SILC, 2009) alusel elab EL-is iga viies inimene vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse piiril ning umbes 40 miljonit inimest kannatab tõsise materiaalse puuduse all.¹

Vaesus on ühiskonna sotsiaalsete, majanduslike ja kultuuriliste tingimuste koosmõju tulemus ning eri riikides mõõdetud vaesus on erisugune. Suhtelise vaesuse puhul pole ühiskonna jõukuseaste oluline, tähtsaks kujuneb ressursside ühiskonnasisene jaotus. Inimesed (perekonnad ja sotsiaalsed grupid) elavad vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses, kui nende käsutuses olevad ressursid ei võimalda neil toituda, omada elamistingimusi ning osaleda ühiskonnas sellisel määral, mis on selles ühiskonnas tavapärane või üldiselt aktsepteeritud. Eurostat kasutab riikides vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse mõõtmiseks kolme indikaatori kombinatsiooni: sissetulekuvaesus, materiaalne ilmajäetus ja madal tööhõives osalemise määr. Suhtelise vaesuse piiriks, mida mõõdetakse sissetulekutaseme järgi, on võetud 60% leibkonnaliikmete aasta netosissetuleku mediaanist (pärast sotsiaalseid siirdeid). Alloleval joonisel on toodud võrdlus, milles on arvestatud kõiki kolme komponenti (lisaks sissetulekuvaesusele ka materiaalne ilmajäetus ja madal tööintensiivsus).²

Joonis 1. Suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osakaal EL riikides (2010, %).

Allikas: <http://www.stat.ee/57174> (EU SILC)

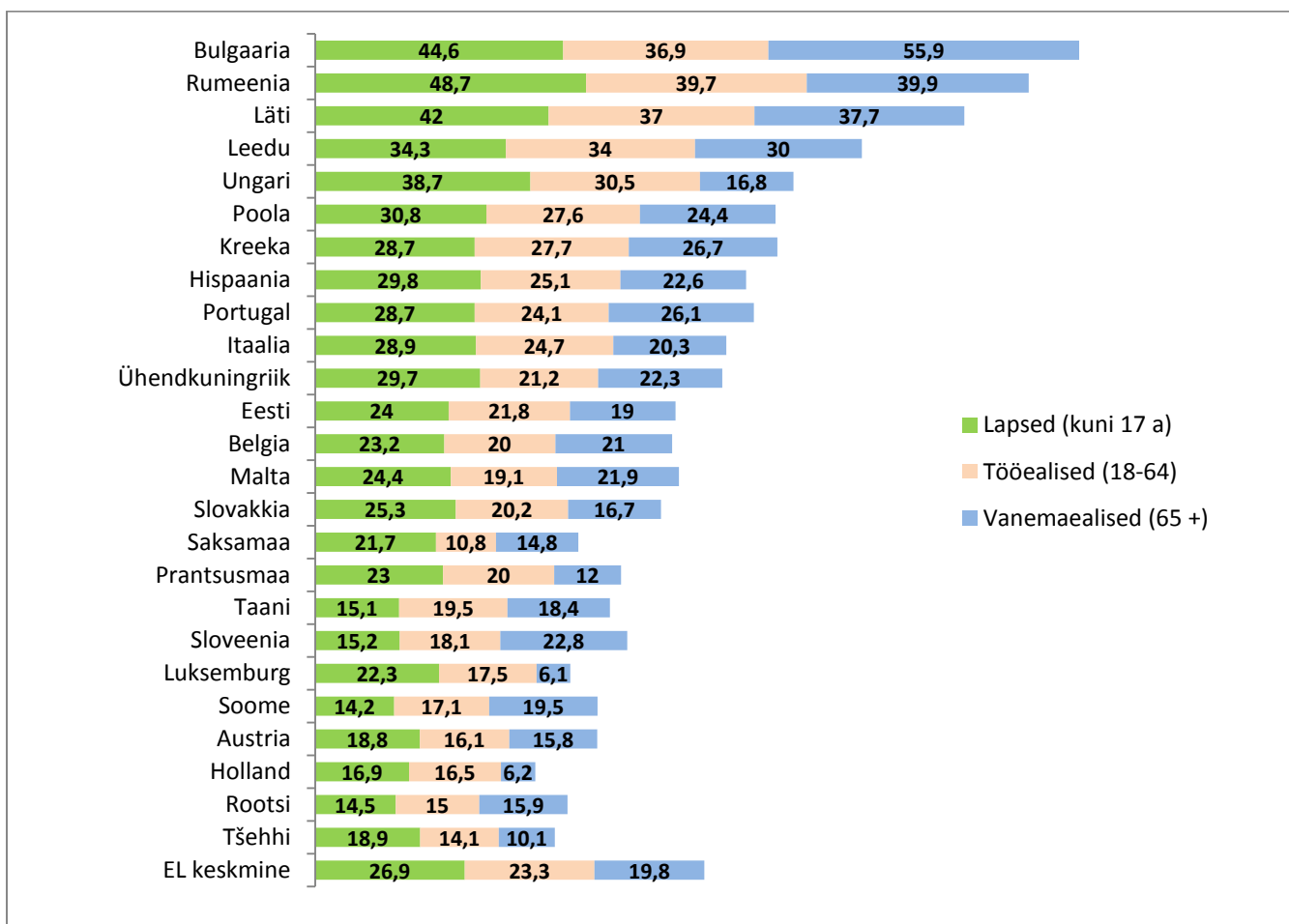
¹ Euroopa 2020. a strateegia sotsiaalne mõõde. Sotsiaalkaitsekomitee aruanne. Kokkuvõtte. Euroopa Komisjon, 2011.

² Statistics in focus 9/2012 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-009/EN/KS-SF-12-009-EN.PDF. Materiaalses ilmajäetuses elavatel inimestel on väga piiratud ressursid ja nad puutuvad kokku vähemalt nelja ilmajäetuse näitajaga üheksast: ei saa endale lubada 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle päeva liha või kala söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värvitelerit või 9) telefoni. Väga madala tööintensiivsusega leibkondades elavad inimesed on need 0–59-aastased isikud, kelle leibkondade täiskasvanud leibkonnaliikmed on viimase aasta jooksul töötanud alla 20% võimalikust tööstajast.

Vaatamata sellele, et vaesust on mõõdetud suhteliste näitajatega, on vaesuses elavate inimeste osakaal riigiti üsna erinev (joonis 1). Kui Tšehhis, Rootsis ja Hollandis on vaesusriskis ja sotsiaalses tõrjutuses elavaid inimesi umbes 15% ühiskonna liikmetest, siis Rumeenias ja Bulgaarias on samade kriteeriumide järgi vaesuses ja tõrjutuses elavaid inimesi üle 41% elanikkonnast. Ida-Euroopa riikidest neli (Tšehhi, Sloveenia, Slovakkia, Eesti) kuuluvad nende hulka, kus suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osakaal on alla EL keskmise.

Suhtelise vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse määr on ka ühe riigi piires, nt vanusegruppide lõikes üsna erinev. Joonisel 2 toodud andmed näitavad vaesusriskis või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osakaalu kuni 17-aastaste vanuste laste, tööealiste inimeste ja vanemaealiste (üle 65 aasta vanad) hulgas. Näiteks Hollandis ja Luksemburgis on vanemaealisi vaeste ja sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste hulgas vähe (veidi üle 6%), laste ja noorte hulgas suhteliselt palju (17–22%). Ka Prantsusmaal, Hollandis ja Luksemburgis on vaesusriskis või sotsiaalses tõrjutuses elavaid lastega peresid rohkem võrreldes näiteks vanemaealistega. Kui Saksamaal on tööealiste hulgas vaesuses või tõrjutuses elavaid inimesi 10,8%, siis laste osakaal on umbes kaks korda suurem (21,7%).

Joonis 2. Vaesusriskis või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osakaal EL riikides vanusegruppide lõikes (2010, %)

Allikas: Eurostat (SILC)

Eesti lastega perede olukorda on analüüsitud viimasel ajal põhjalikumalt.³ Vaatamata sellele, et Eesti püsib EL keskmiste näitajate tasemel, elab suhtelises vaesuses siiski peaaegu neljandik lapsi.

Joonisel 3 on toodud vaesusriskis elavate inimeste määr olenevalt leibkonna tüübist, milleks on: lastega üksikvanema pere, kahe alaealise lapsega paar ja leibkond, kus elavad kolme ja enama alaealise lapsega vanemad. Eestis nagu ka enamuses EL riikides on majanduslikult kõige vähemkindlustatud ja suuremas vaesusriskis olev leibkonnatüüp üksikvanemad, kel on ülalpeetavaid lapsi.

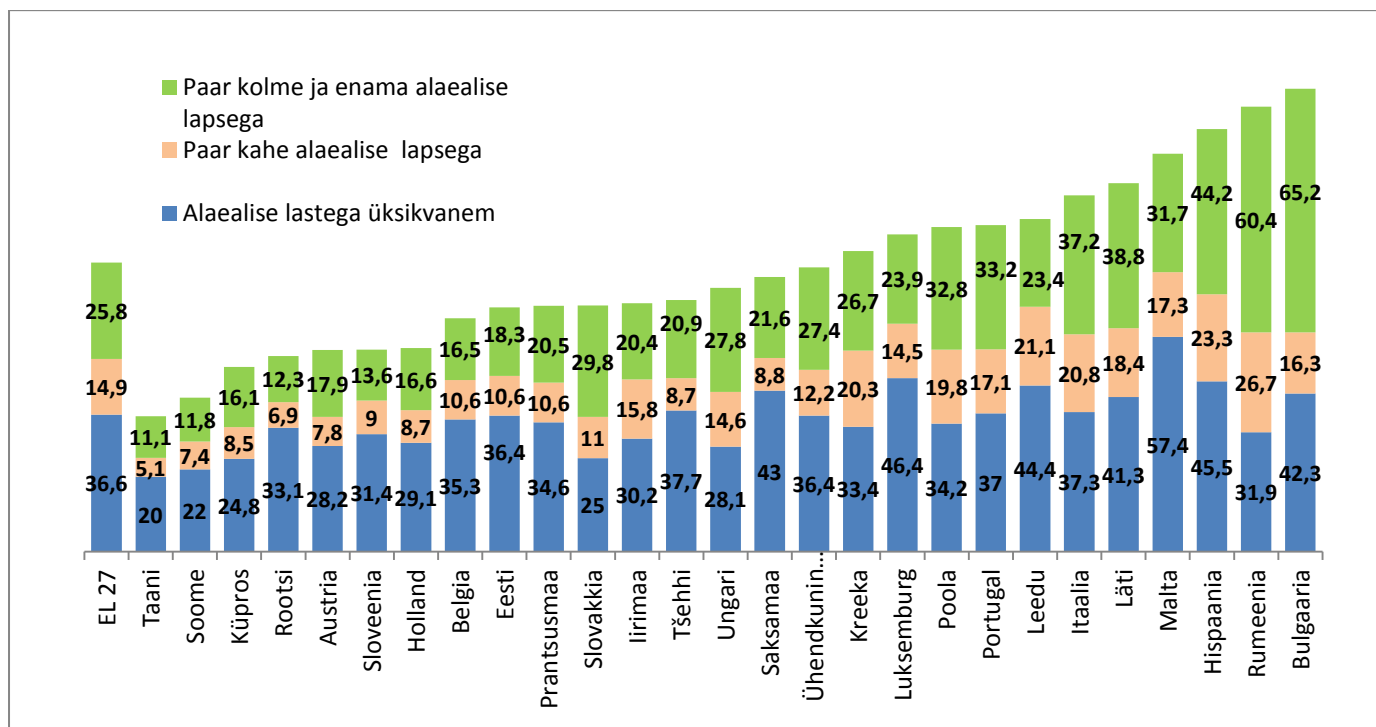
Eestiga sarnased leibkonnatüüpide vaesusriski määrad on näiteks Belgias ja Prantsusmaal (joonis 3). See ei tähenda muidugi, et Eesti ja Belgia elanike elukvaliteet oleks väga sarnane. Eelkõige tuleb arvestada sellega, et vaesusriski

³ „Vaesus ja sellega seotud probleemid lastega peredes“. Lasteombudsman, 2011.

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/ylevaade_vaesus_ja_sellega_seotud_probleemid_lastega_peredes.pdf

määrad on suhtelised ja need on arvatud leibkonna sissetulekute (mitte kulutuste) alusel. Teiseks, selline arvutus ei võta arvesse asjaolu, et ka Eestis dikteerivad olulistest valdkondades hinnataseme maailmaturu hinnad ja leibkonna väljaminekud on veel vaid mõnes valdkonnas madalamad kui kõrge elatustasemega EL riikides.

Joonis 3. Vaesusriskis inimeste määr leibkonnatüübi järgi (2010, %)

Allikas: Eurostat

Statistikaameti leibkonna eelarve uuringu andmetel kulutas Eesti leibkonnaliige 2011. aastal kuus keskmiselt 272 eurot, millest suurim kulugrupp oli toit. Toit ja mittealkohoolsed joogid moodustasid 2011. aastal leibkonna kuludest ligi 28%. Teine suur kulugrupp on eluase, eriti meie kliimas. 2011. aastal kulus leibkonnaliikmel eluasemele keskmiselt 47 eurot kuus ning see moodustas kogukuludest 17%. Sealjuures linnaleibkond kulutab ühe liikme kohta eluasemele rohkem kui maaleibkond, eluasemekulude osatähtsus eelarvest moodustab linnas 19% ja maal 15%. Toit ja eluase on leibkonna eelarves vältimatud ehk sundkulutused, mis eelmisel aastal moodustasid Eestis keskmiselt 45,1% leibkonnaliikme kogukuludest. Sundkulutuste osatähtsus kogukuludes iseloomustab suurel määral leibkonna liikmete elukvaliteeti. Mida väiksem osa sissetulekust kulub hädavajalikele väljaminekutele (toit ja eluasemekulud), seda suurema osa jääb huvitegevuse, spordi, kultuuritarbimise, meelelahutuse jmt jaoks. 2011. aastal oli Eestis sundkulutuste osatähtsus pere eelarves samal tasemel nagu aasta varem. Võrreldes 2007. aastaga oli sundkulutuste osatähtsus 2011. aastal kuue protsendipunkti võrra suurem ehk samal tasemel 2003. aastaga.⁴ Sundkulutuste osatähtsus leibkonnaliikme kogukuludes langes majandusbuumi aastatel jõudsalt, kuid on nüüd tõusnud jälle 2003.–2004. aasta tasemele.

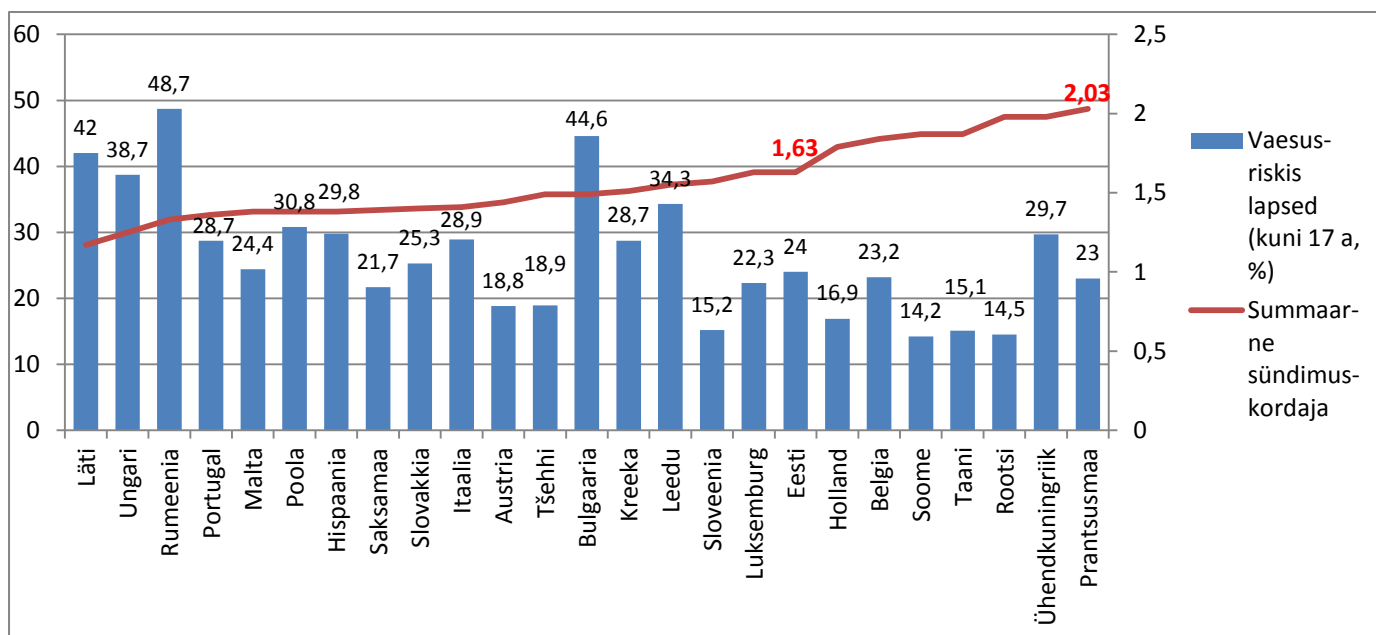
Eesti jaoks on oluline küsimus – kuivõrd laste suhtelise vaesuse määr on seotud sündimusega. Teadlased toonitavad, et ei maksa otsida selgeid seoseid perede rahalise toetamise ja sündimuskäitumise vahel. Tõesti, üks-ühest sõltuvust ei saa olla, sest peale konkreetsete rahaliste toetuste on palju olulisemaid tegureid, mis mõjutavad elanike demograafilist käitumist. Siiski püüavad kõik Euroopa riigid sündimuskäitumist teadlikult mõjutada ka perepoliitiliste meetmete sh mitmesuguste toetuste abil.

Joonisel 4 on toodud riikide asetuse summaarse sündimuskordaja ning laste vaesusriski ja sotsiaalse tõrjutuse määra alusel. Kõik Skandinaaviamaad paigutuvad gruppi, mida iseloomustavad väga madal laste vaesuse määr ja kõrge sündimus. Belgia, Holland, Luksemburg ning Prantsusmaa on Põhjamaadele sarnased, kuid laste vaesusmäär on mõnevõrra kõrgem (kuid samas Euroopa Liidu keskmisest siiski madalam). Lõuna-Euroopa riike (Portugal, Malta, Hispaania, Itaalia) ja ka Saksamaad iseloomustab madal sündimus ja suhteliselt kõrge laste vaesusmäär. Ühendkuningriik on väga kõrge sündimuse ja keskmisest kõrgema laste vaesusmääraga riik. Ida-Euroopa riikidest

⁴ Eesti statistika aastaraamat 2012: http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=29873

paistavad allolevalt graafikult eriti silma Rumeenia, Läti ja Ungari – neis riikides on vaesusriskis laste osakaal väga kõrge ja sündmus väga madal. Bulgaarias on olukord, kus vaesusriskis ja sotsiaalses tõrjutuses elab väga palju lapsi, kuid summaarne sündmuskordaja jääb EL riikide keskmisele tasemele. Eesti ja eriti Sloveenia on teiste Ida-Euroopa riikidega võrreldes suhteliselt kõrge sündimuskordajaga ning madala või mõõduka vaesusriskis laste osakaaluga.

Joonis 4. Vaesusriskis ja sotsiaalses tõrjutuses laste osakaal ja summaarne sündimuskordaja (2010)

Allikas: Eurostat

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi lineaarne seos puudub, on oluliselt kõrgem sündimus siiski neis riikides, kus vaesusriskis laste osakaal on keskmisest väiksem. Samuti ka vastupidi – riikides, kus vaesusriskis laste osakaal on kõige suurem (Läti, Ungari, Rumeenia), sünnib kõige vähem lapsi.

Mõni aasta tagasi läbi viidud Eurobaromeetri uuring (EB nr 247, 2008) keskendus perekondade olukorda ja toimetulekut puudutavate hinnangute analüüsimisele. Muuhulgas mõõdeti perekondade rahulolu lastega peredele antava riikliku toetusega. Riigipoolse toetusega olid kõige enam rahul Luksemburgi, Taani ja Iirimaa elanikud (üle 70% rahul), kõige rahulolematud aga Portugali ja Hispaania, samuti Läti, Eesti ja Slovakkia elanikud (rahulolijaid alla 20%). Vastajate hinnangute alusel peeti Euroopa Liidus üldiselt kõige olulisemateks perepoliitika meetmeteks peredele võimaldatavate maksusoodustuste suurendamist ning paindliku laste päevahoiu tagamist. Alles kolmandaks eelistuseks oli lastetoetuste suurendamine. Eesti pereuurijate arvates on sageli konkreetsetest peretoetustest ja -teenustest olulisemad pere turvalisus, alushariduse ja lastehoiu kättesaadavus ja kodulähedus ning töö- ja pereelu ühitamise võimalused.

Marika Kirch
 nõunik
 tel 6508

Kasutatud allikad:

- Euroopa 2020. a strateegia sotsiaalne mõõde. Sotsiaalkaitsekomitee aruanne. Kokkuvõte. Euroopa Komisjon, 2011. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=956&langId=et&pubId=6024&type=2&furtherPubs=yes>
- <http://oiguskantsler.ee/et/lasteombudsman-koostas-ulevaate-lastevaesusest>
- http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=21168&publication_title=Vaesus+Eestis.+Poverty+in+Estonia&id=32392

Õigus- ja analüüsiakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab rahvasindajaid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev informatsioon on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema huvilistega töö sisu üle. Kõik kommentaarid on teretulnud.